

ANKÉT

Toró Tibor

A határon túli magyar közösségek a könnyített honosítás bevezetése után. Ankét a kettős állampolgárság témaköréről

2010. május 26-án a Magyar Országgyűlés elfogadta az 1993-as állampolgársági törvény módosítását, mely szerint a határon túli magyarok könnyített úton juthatnak állampolgársághoz. Habár a törvénymódosítást a parlament tagjainak túlnyomó része megszavazta (344 igen szavazat, 3 nem szavazat és 5 tartózkodás), illetve a kettős állampolgárság kérdése az 1993-as törvény elfogadása óta folyamatosan – kisebb-nagyobb szünetekkel – napirenden volt, a módosító-javaslatok elfogadását nem előzte meg és nem követte olyan mértékű vita, mint amilyen a státustörvény elfogadásakor kibontakozott.¹

A törvénymódosítás ennek ellenére nem volt előzmény nélküli, genezise a státustörvényben, valamint a 2004. december 5-i népszavazásban keresendő. 2001-ben az első Orbán-kormány még elzárkózott a kettős állampolgárság megadásának gondolatától, és egy, a szomszédos országokban élő magyarokról szóló törvény keretén belül próbálta rendezni a „nemzetegyesítés gondolatát”. Ezzel szemben a Fidesz 2004-ben a Magyarok Világszövetsége által kezdeményezett népszavazáson már kiállt a kettős állampolgárság gondolata mellett, olyannyira, hogy 2010-es választási győzelme után e törvény egyike volt az első rendelkezéseknek.

Az állampolgársági törvény módosítását az országgyűlési képviselők választásáról szóló törvény módosítása követte. A 2011. december 23-án elfogadott új választási törvény lehetőséget adott a frissen honosult, magyarországi lakcímmel nem rendelkező magyar állampolgároknak, hogy pártlistákra szavazva részt vegyenek a magyarországi választásokon. A választói

1 A vita megjelent szerkesztett könyv formájában is. Lásd Kántor Zoltán (szerk.): *A státustörvény: dokumentumok, tanulmányok, publicisztika*. Teleki László Alapítvány, Budapest, 2002., valamint Kántor Zoltán (szerk.): *A státustörvény: előzmények és következmények*. Teleki László Alapítvány, Budapest, 2002.

törvény módosítása heves vitát váltott ki mind a határon belül, mind pedig a határon kívül. Míg egyes vélemények a választójog megadását, addig mások annak a restriktív alkalmazását kifogásolták.

A *Magyar Kisebbség* társadalomtudományi folyóirat szerkesztőségét az ankét meghirdetésére a kettős állampolgárság megadásával kapcsolatos döntés körüli nyilvános szakmai vita hiánya,² valamint a státustörvény kapcsán kialakult meddő politikai és szakmai diskurzus tanulsága készítette. Elképzelésünk az volt, hogy amennyire lehetséges, elkerüljük a kétezres évek elején megjelenő diszkurzív csapdákat, hiszen a státustörvény kapcsán jól kirajzolódtak a nemzetkonceptciók közötti látszólag áthidalhatatlan szakadékok a „baloldali” és „jobboldali” politikusok, közírók, értelmiségiek között.³

Célunk az volt, hogy egy ankét – egy aránylag szabad formájú műfaj – keretén belül próbáljunk meg vitát kezdeményezni arról, hogy milyen politikai és társadalmi következményei lehetnek ennek a nemzetpolitikai és magyarságpolitikai szempontból fontos döntésnek. Habár tisztában vagyunk, hogy az eltelt három év nem elégséges arra, hogy tudományosan teljes mértékben megalapozott véleményeket kapjunk, úgy gondoljuk, hogy ankétunk hasznos lehet az előttünk álló kihívások és lehetőségek feltárására, azokra való felkészülésre, valamint az őket érintő közpolitikai döntések előkészítésére.

A kérdésben végzett első közvélemény-kutatások⁴ adatai kimutatták, hogy a vita hiánya ellenére Magyarországon a kérdés nemcsak a politikai és szakmai elitet, hanem magát a társadalmat is megosztotta. Emellett az is jól látszik, hogy a határon túli közösségek nem egységesen reagáltak az állampolgárság megadásának ötletére, míg például az erdélyi, kárpátaljai és vajdasági magyarok jelentős része pozitívan válaszolt a döntésre, addig Felvidéken, a szlovák állam által kezdeményezett ellenlépések⁵ hatására is, visz-

2 Az állampolgársági törvény módosítására már az új kormány megalakulása előtt sor került: a törvény 2010. május 26-án került elfogadásra, a kormány összetételéről a parlament 2010. május 29-én szavazott. Előkészítésében nyilvános vitára nem került sor.

3 Erről lásd Kántor Zoltán (szerk.): *A státustörvény: dokumentumok, tanulmányok, publicisztika*. Id. kiad.

4 Kiss Tamás – Barna Gergő: *Erdélyi magyarok a magyarországi és a romániai politikai térben*. Nemzeti Kisebbségkutató Intézet, Kolozsvár, 2013. /Műhelytanulmányok, 50. sz./

5 Erről lásd Vass Ágnes jelen lapszámban megjelenő tanulmányát.

szafogottabb volt a törvény fogadtatása. Ugyanez elmondható a határon túli magyar elitekről is: míg egyes vezetők a törvény határon túli magyar közösségekre gyakorolt tragikus hatását hangsúlyozták, addig mások a nemzet(újra)egyesítés pozitív következményeként üdvözölték azt.

Az ankét célja a kettős állampolgársággal kapcsolatos problémák és lehetőségek feltárása volt. E szerteágazó, komplex kérdés kibontása és jobb megértése érdekében néhány előre meghatározott felvetést fogalmaztunk meg, amelyet hatvan magyarországi, erdélyi, felvidéki, vajdasági és kárpátaljai társadalomtudós, politológus, jogásznak, valamint a nemzetpolitikával és magyarságpolitikával foglalkozó szakpolitikusként juttattunk el, akikről úgy gondoltuk, hogy karakteres véleménnyel rendelkezhetnek a kérdésben.

A felkért hozzászólók által kézhez kapott kérdések a következők:

I. A könnyített honosítási törvény bevezetése közvetlen közjogi kapcsolatot teremt a magyar állam és a kisebbségi magyar közösségek azon része között, akik igénylik a magyar állampolgárságot. Hogyan fogja befolyásolni ez a tény:

1) Magyarország kapcsolatát a kisebbségi közösségekkel, a Kárpát-medencei összmagyar integrációt?

2) A kisebbségi közösségen belüli viszonyrendszert (politikai és civil szervezetek egymással való kapcsolatát)? Mennyiben és hogyan módosul a „kisebbségi magyar társadalom”-projektek, illetve a kisebbségi elitek párhuzamos társadalomépitése?

3) A kisebbségi közösségeknek a többségi társadalomhoz (államhoz) való viszonyát, az egyes közösségek integrációs stratégiáit? Miként hathat vissza a magyarországi politikai közösség megnyitása a kisebbségi magyar autonómia-törekvésekre?

II. Magyarországon az elmúlt húsz év egyik legfontosabb politikai vitája a magyar politikai közösség definíció körül zajlott. A könnyített honosítási törvény feltehetően paradigmaváltás ebben a koncepcióban. Milyen következményei lesznek (vannak) ennek a lépésnek a magyar és a magyarországi identitáspolitikákra? Milyen esélyeket lát egy új alapokon nyugvó konszenzusos nemzet-definíció kialakítására?

III. A könnyített honosítással kapcsolatos törvény bevezetését a Magyarországgal szomszédos államok vegyes érzelmekkel fogadták. Míg Ausztria, Románia és Szerbia nem fogalmazott meg kifogást a törvénnyel szemben, addig Szlovákia és Ukrajna nem csak tiltakozott, de ellenintézkedéseket is hozott. Mennyire változtatta meg a döntés Magyarország szom-

szédságpolitikai mozgásterét, valamint milyen változásokat generált az elkövetkező időszakra nézve?

A meghirdetett 2013. október 30-i legutolsó határidőig 12 válaszszoveg érkezett, melyeket betűrendi sorrendbe rendeztünk. A beérkező vélemények semmi esetre sem reprezentatív leképzesei a kettős állampolgárságról kialakult diskurzusnak, hiszen vélhetően olyan személyek vállalták a részvételt, akik a kérdésben cizelláltabb véleménnyel rendelkeznek.

Szerzőink nem minden esetben ragaszkodtak a kérdések szabályozta struktúrákhoz, többen a kérdés szabad körüljárását választották. Néhányan az állampolgárság problematikája által felvetett kérdések mellett kitértek a szavazati jog által generált változásokra és kihívásokra is. Egyesek az állampolgársági törvény következményeit próbálták negatív vagy pozitív forgatókönyvek alapján végiggondolni, mások a magyar belpolitikára gyakorolt hatásaira is kitértek.

Mindent egybevetve: a beérkezett szövegek karakteres véleményt tükröznek, amelyek jó támpontot adhatnak mind a szakma, mind pedig a közpolitikai döntéshozatal számára a kérdés továbbgondolására és mélyebb kutatására is. Emellett nem mellékesen a kialakult tematikus blokk jól kiegészíti a lapszámban megjelenő többi blokk anyagait. Míg az előző az állampolgársági törvény módosításának hatásait vizsgáló első kutatások eredményeivel, valamint Románia hasonló tapasztalataival foglalkozik, addig az ezt követő szövegtöpusz a nyolcvanas években Magyarországon végzett nemzeteszméről, hazafiságról és identitásról végzett szociológiai kutatások eredményeit mutatja be.